

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Katedra sociologie

Bakalářská práce

Viktorie Kolínská

Stalking celebrit

Celebrity stalking

Praha 2014

Vedoucí práce: Mgr. Zuzana Podaná, Ph.D.

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala především Mgr. Zuzaně Podané, Ph.D., která mne trpělivě vedla od začátku až do konce zpracování bakalářské práce. Dále pak Mgr. Lence Veselé, s níž jsem konzultovala metodologické zpracování a Institutu pro kriminologii a sociální prevenci za poskytnutí přístupu do databáze justiční knihovny a SAGE. Vřelý dík ještě patří respondentům, kteří si na mne udělali čas i přes své pracovní vytížení. A v neposlední řadě bych ráda poděkovala své rodině, přátelům a příteli Vojtěchovi za psychickou podporu v průběhu celého studia.

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracovala samostatně a výhradně s použitím citovaných pramenů, literatury a dalších odborných zdrojů.

V Praze, dne 29. dubna 2014

.....
Jméno a příjmení

Abstrakt:

Jak říká Meloy (1998: 4) „*Stalking je staré chování, ale nový zločin.*“ Postmoderní společnost, vyvíjecí se nejen v reálném prostředí, ale i v multimediálním kyber-prostoru, navíc nabízí mnohem více prostředků a směrů, v nichž se může realizovat. Bakalářská práce je zaměřena na specifický typ stalkingu, kdy oběťmi pronásledování jsou celebrity, tzv. stalking celebrit.

Odborné výzkumy týkající se stalkingu většinou souvisí s domácím násilím, pracovním prostředím či různými druhy šikany. Ale stalking celebrit je známý především jen z konkrétních případů jednotlivých hlavně zahraničních celebrit, v první řadě prezentovaných jako další kuriózní články v bulvárním tisku. Ve své práci proto analyzuji společné formy a souvislosti stalkingu celebrit na základě 5 kvalitativních rozhovorů právě s oběťmi ze světa celebrit. Pokouším se odhalit vztah dotazovaných osobností k jejich fanouškům se zaměřením na zlomový okamžik proměny fanouška v pronásledovatele. Dále uvádím projevy stalkingu celebrit v porovnání s „běžným stalkingem“. A Taktéž zkoumám reakce obětí na pronásledování a vliv medií na jednotlivé případy.

Klíčová slova: Stalking celebrit, nebezpečné pronásledování, celebrity, media, fanoušci

Abstract:

As Meloy (1998: 4) says: “*Stalking is an old behavior, but a new crime.*” Postmodern society which is evolving not only in real environment but also in multimedia cyber-space brings much more instruments and trends where stalking can be realized. I focus my bachelor work on celebrity stalking, a specific type of stalking in which celebrities are the victims.

Scholarly research on stalking exists and focuses on domestic violence, working environment, or other kinds of harassment. Celebrity stalking cases, however become public through the media especially from particular cases, mainly those of foreign celebrities, presented as tabloid articles. Because of the lack of formal research on celebrity stalking, I analyze the common forms and connections in celebrity stalking. My research is based on 5 qualitative interviews with celebrities who are victims of stalking. I try to define relationship between respondents and their fans where I am focusing on break point of change from common fan into chaser. Then I show manifestations of celebrity stalking compared with “common stalking”.

Keywords: Celebrity stalking, stalking, celebrity, media, fans

OBSAH

1	ÚVOD	8
2	TEORETICKÁ ČÁST	10
2.1	OBEČNÁ DEFINICE STALKINGU	10
2.2	PRÁVNÍ DEFINICE STALKINGU	11
2.3	AKTÉŘI STALKINGU: TYPOLOGIE PACHATELŮ A OBĚTÍ	12
2.4	VIKTOMOLOGIE A VIKTIMIZACE	14
2.5	CELEBRITY: DEFINICE	15
2.6	CELEBRITY A SPOLEČNOST	15
2.7	CELEBRITY A MEDIA	16
2.8	CELEBRITY A FANOUŠCI	17
2.9	SYNDROM UCTÍVÁNÍ CELEBRIT (CWS)	18
2.10	STALKING CELEBRIT: DOSAVADNÍ POZNATKY	18
2.11	ZÁVĚR	20
3	METODOLOGICKÁ ČÁST	21
3.1	CÍLE VÝZKUMU	21
3.2	VÝZKUMNÝ NÁSTROJ	21
3.3	METODOLOGIE	22
3.4	ZÍSKÁVÁNÍ RESPONDENTŮ	22
4	ANALYTICKÁ ČÁST	24
4.1	RESPONDENTI	24
4.2	ÚVOD ANALÝZY	25
4.3	SPOLEČNÉ JEVY	25
4.4	REAKCE NA VIKTIMIZACI	27
4.4.1	<i>Emocionální reakce</i>	<i>27</i>
4.4.2	<i>Behaviorální reakce</i>	<i>28</i>
4.5	JEDNÁNÍ STALKERA	29
4.6	VLASTNOSTI STALKERA	31
4.7	MEDIA	32
4.8	ZLOM MEZI FANOUŠKEM A STALKEREM	34
4.9	SHRNUTÍ VÝSLEDKŮ	35

5	ZÁVĚR	39
6	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY:	40
7	ELEKTRONICKÉ ZDROJE:.....	44

1 Úvod

Pojem stalking začíná být přirozenou součástí jak odborných slovníků, tak i běžné mluvy postmoderní společnosti, pohybující se nejen v reálném prostředí, ale i v multimediálním kyber-prostoru. Ve všech popisech historie stalkingu se jako první uvádí případy celebrit.

Čírtková (2004) zasazuje úplné počátky zkoumání do kontextu erotomanie, což je patologická vazba na jinou osobu projevující se alespoň zpočátku jako umanutý obdiv či erotická náklonnost, již se v 18. století zabýval psychiatr Pinel se svým žákem Esquirole. Ve dvacátém století se užíval Kretchmerův výraz z roku 1918 „erotická poblázněnost“. Ten byl podnícený případem Francouzsky, která žila v představě, že ji miluje anglický král Jiří IV. Tento případ už by bylo možné principiálně zařadit do pronásledování celebrit.

Další posun pak nastal díky upozornění francouzského psychiatra de Clérambaulta, že motivem nemusí být pouze nezpracovaná láska, sexualita, či erotika, ale i pýcha, pocit mimořádnosti a narušení kontaktu s realitou. Utvořil tak model sestavený z tří po sobě jdoucích stádií: pýchy, zklamání a hněvu. Následovně se v 2. polovině 20. století z ryze psychiatrického problému stává problém vázaný na kriminalitu. Případy se tak z psychiatrických klinik a léčeben přesouvaly do soudních síní (Čírtková, 2004).

Později byl výraz erotomanie nahrazen pojmem stalking, který zahrnuje širší škálu jevů. Velký zájem veřejnosti vzbudil tento jev v souvislosti s případem J. W. Hineckleyho, který byl patologicky fixovaný na herečku Jodie Foster, dne 30. 3. 1981 spáchal atentát na R. Regana, čímž chtěl herečce imponovat (Clarke, 2007). Díky této události vznikl výzkumný projekt zaměřený na stalking veřejných osob.

Posléze se pozornost přesunula spíše na stalking *obyčejných* lidí propojený například s domácím násilím, šikanou ve škole či na pracovišti a jiných prostředí. Do projevů stalkingu se pak promítají nové typy chování založené na moderních technologiích jako je teror přes různé komunikační kanály (telefon, e-mail...), kyber-stalking spojený s kyber-šikanou a další.

Díky tomuto posunu existuje poměrně málo výzkumů týkajících se přímo stalkingu celebrit, přičemž se především jedná o americké výzkumy. V Evropě se s tematikou obtěžování veřejně známých osobností můžeme, dle mých získaných znalostí, setkat pouze ve třech studiích. Přitom se zapomíná, že právě případy těchto prominentních osob otevřely diskusi o nebezpečném pronásledování, na základě níž se tento jev kriminalizoval již v mnoha zemích včetně České republiky.

Vzhledem k tomu, že se studiem stalkingu celebrit na českém území nikdo nezabýval, bylo vhodné přistoupit k tématu prostřednictvím výzkumné sondy, od níž se očekává základní vymezení tohoto pojmu a nastolení nových výzkumných otázek. Neklade si však nároky na reprezentativní výsledky, které by mohly být zobecnitelné. Samotná práce pak bude členěna do tří základních částí; teoretické, metodologické a analytické.

Teoretická část představí podklady, které se nachází v odborné literatuře. První část se bude věnovat stalkingu obecně; jeho definicemi, aktéry a v neposlední řadě i procesu viktimizace. Druhá část se zaměří na pojem celebrita; nejprve na jeho vymezení a jevy, které vysvětlují postavení celebrit ve společnosti. Dalším tématem pak bude vztah celebrit a médií, posléze celebrity a jejich fanoušci a fankluby a na závěr bude uveden syndrom uctívání celebrit. Poslední část shrne sociologické teorie, které se vážou k samotnému stalkingu celebrit a veškeré dosavadní poznatky získané z výzkumů především z amerického, ale i evropského prostředí.

Cílem metodologické části bude nastolit výzkumné otázky, které budou zkoumány v pěti rozhovorech s oběťmi stalkingu ze světa celebrit. Dále bude uvedena metoda otevřeného kódování, pomocí níž budou identifikovány tematické okruhy, na jejichž základě proběhne samotná analýza rozhovorů. Taktéž bude popsán průběh a management rozhovorů, který byl poměrně komplikovaný vzhledem ke specifické skupině respondentů.

Poslední část se, jak už název napovídá, bude věnovat analýze získaných rozhovorů prostřednictvím vzešlých tematických okruhů. Poznatky budou srovnány s dosavadními zahraničními studii a v závěrečném shrnutí ještě s aktuálními výsledky viktimologického výzkumu stalkingu z českého prostředí.

2 Teoretická část

2.1 Obecná definice stalkingu

Nejprve bude vhodné přistoupit k obecné definici samotného pojmu stalking. Etymologie slova vychází ze staroanglického výrazu „stealcian“ stejně jako z „bestealcian“, což znamenalo „krást se, plížit se“ (to steal along, walk warily) (Nicol, 2006). Pojem se původně používal v řeči lovců, kdy označoval stopování loveného zvířete (Čírtková, 2004). V kriminologickém kontextu byl výraz stalking poprvé užít v 90. letech 20. století v USA. Pokusy o první definice, vycházející z klinických studií, se přisuzují autorům Meloy a Gotthard, kteří pod toto označení zahrnují úmyslné, zlovolné a opakované pronásledování a obtěžování jiné osoby (Válková, 2009).

Na české kriminologické scéně se tímto jevem nejvíce zabývá psycholožka doc. PhDr. Ludmila Čírtková, CSc. (2004: 273), jež stalking definuje jako: „*obsesivní fixaci známého či neznámého pachatele na určitou osobu, kterou pak obtěžuje systematicky a úporně nevyžádanou a nechtěnou pozorností. Pachatel pronásleduje vyhlédnutou oběť dopisy, telefonicky, SMS zprávami či vtíráním se do její blízkosti. Pronásledování může být motivováno údajným nebo skutečným obdivem (láskou), anebo také zlobou (nenávistí). Různé varianty jsou zatím shrnovány pod anglickým pojmem „stalking“.*“

Bílý kruh bezpečí na svém webu shrnuje typické projevy nebezpečného pronásledování:

- „*opakované pokusy o kontakt (např. prostřednictvím, dopisů, telefonátů, SMS zpráv, zasílání dárků)*
- *přímé nebo nepřímé výhružky (demonstrování moci), které u normální osoby vzbuzují strach a obavy*
- *vyhledávání fyzické blízkosti oběti (postávání v místě bydliště, zaměstnání, pozorování, chůze v blízkosti)*
- *ničení věcí pronásledované osoby (např. vozidla, plotu, ale i likvidace zvířete – domácího mazlíčka)*
- *zneužívání osobních údajů (např. zveřejnění telefonního kontaktu a adresy na internetu s legendou, že chce prodat byt, poskytuje sexuální služby)*“ (Frydecká, 2009).

2.2 Právní definice stalkingu

Jak píše J. R. Meloy (1998: 4) ve shrnutí současných poznatků o stalkingu: „*Stalking je staré chování, ale nový zločin.*“ Teprve v roce 1990 se v Kalifornii zavedlo historicky první anti-stalkigové opatření (Thomas, 1993), které se po 1993 rozšířilo do dalších 47 států USA. V legislativě každého z těchto států se však objevovaly různé odchylky. Současně s problematikou definice se vyskytly obtíže s přijetím nového trestného činu v praxi. Příslušníci policie se museli vyškolit jak stalking rozpoznat a jak jej řešit (Farrell, Weisburd & Wyckoff, 2000). Hodnocení stalkingu je stále poměrně velmi subjektivní a záleží na jednotlivých porotách a soudcích, jak se s pachateli vypořádají (Kinkade, Burns, Fuentes, 2005). Příklad stalkingu tak připomíná poznámku soudce nejvyššího soudu Pottera Stewarta k definici pornografie: „*Nemůžu určit různé typy (pornografického) materiálu (...), ale poznám to, když ho vidím*“ (Jacobellis in Kinkade, et al. 1964).

V českém prostředí bylo možné na projevy stalkingu reagovat prostřednictvím různých příbuzných zákonů, které však byly velmi rozptýlené a neodpovídaly samotné podstatě tomuto typu chování. Rada vlády pro rovné příležitosti žen a mužů se problematikou nebezpečného pronásledování začala aktivně zabývat v květnu roku 2008 (Visinger, 2009: 331), kdy výsledkem tohoto jednání vznikla nová část zákona č. 40/2009 Sb §354 (Sbírka zákonů, 2010), která dne 1. 1. 2010 nabyla účinnosti a ustanovení stíhající pachatele nebezpečného pronásledování. Patří tak mezi trestné činy narušující soužití lidí. Ve sbírce zákonů je tato nová část uvedena jako:

„Nebezpečné pronásledování

(1) Kdo jiného dlouhodobě pronásleduje tím, že

- a) vyhrožuje ublížením na zdraví nebo jinou újmou jemu nebo jeho osobám blízkým,*
- b) vyhledává jeho osobní blízkost nebo jej sleduje,*
- c) vytrvale jej prostřednictvím prostředků elektronických komunikací, písemně nebo jinak kontaktuje,*
- d) omezuje jej v jeho obvyklém způsobu života, nebo*
- e) zneužije jeho osobních údajů za účelem získání osobního nebo jiného kontaktu,*

a toto jednání je způsobilé vzbudit v něm důvodnou obavu o jeho život nebo zdraví nebo o život a zdraví osob jemu blízkých, bude potrestán odnětím svobody až na jeden rok nebo zákazem činnosti.

(2) Odnětím svobody na šest měsíců až tři roky bude pachatel potrestán, spáchá-li čin uvedený v odstavci 1

a) vůči dítěti nebo těhotné ženě,

b) se zbraní, nebo

c) nejméně se dvěma osobami“ (Sbírka zákonů, 2010).

Tímto se stalking zařadil k nově popsaným patologickým jevům, které se dostaly do právní legislativy jako je sexuální obtěžování (sexual harassment) a mobbing (Visinger, 2009: 331).

Se zvyšováním zjištěné incidence zároveň vzniklo množství poraden, které pomáhají obětem nebezpečného pronásledování. V českém prostředí je v této souvislosti nejvýznamnější institucí výše citovaný Bílý kruh bezpečí pomáhající obětem trestných činů. Na internetových stránkách podává instrukce a rady pro řešení případů a vyzývá oběti, aby podaly trestní oznámení na pachatele, kdy v současnosti je ochrana možná jak v občanskoprávní, tak i v trestně právní rovině (Frydecká, 2009).

2.3 Aktéři stalkingu: typologie pachatelů a obětí

Mezi hlavní aktéry stalkingu patří pachatel (stalker) a jeho oběť. Může nastat případ, kdy jeden stalker sleduje více obětí i naopak jednu oběť může sledovat více stalkerů. Při prevenci, hledání pachatele či při soudním řízení je velice důležité umět zařadit jednotlivé případy do určité typologie. Autoři typologií stalkerů se liší dílčími pohledy na samotnou problematiku. Obecně zahrnují mnoho faktorů; od motivace, přes vztah pachatele s obětí, charakteristiky obětí, až po posuzování nebezpečnosti pachatele a jiné (Debra, Pinals, 2007).

Motivací pachatelů se zabýval Mullen (1999), který skrze 145 případů identifikoval pět základních vzorců: reakce na odmítnutí, hledání intimity a blízkost za každou cenu, ventilování hostility a nenávistnosti, pronásledování z nedostatku kompetencí řešit vzniklou situaci jinak a pronásledování jako důsledek predátorské (útočné) agresivity.

Typologii pachatelů podle vztahu k oběti jako první zpracoval Harmon a kolektiv v roce 1995. Diferencuje vztahy osobní, pracovní, mediální, známý, žádný a neznámý (Harmon, Rosner, & Owens, 1995). Na základě kriteria typu oběti, které zdůrazňoval Holmes, bylo vytvořeno členění: pronásledovatel celebrit, pronásledovatel ex-partnera, pronásledovatel politiků, pronásledovatel z vášně (střídá oběti), pronásledovatel ze zjištěné motivace a pronásledovatel zhrzený a odmítnutý (Holmes, 1993).

Typologie založená na faktoru nebezpečnosti pronásledovatelů (Boon & Sheridan, 2002) vznikla na základě britského projektu, na němž spolupracovala policie s experty, aby vytvořili speciální taxonomii, která pomůže řešit skutečné případy.

Prvním typ pronásledování ex-partnerem (již zmíněný výše v Holmesově typologii) se vyskytuje v 50 % případů. Většinou se jedná o součást domácího násilí, kdy je třeba každou výhrůžku brát vážně. Doporučuje se přerušit kontakt mezi obětí a pachatelem.

Druhý typ pronásledování umanutým obdivovatelem pokrývá přibližně 18 % případů. Pachatelé se dělí na dvě věkové kategorie: mladý obdivovatel a obdivovatel středního věku. Oběti mladých obdivovatelů jsou chápány spíše jako idoly, předměty fantazie. Předpokládá se nízké riziko agrese, kdy se doporučuje psychologické poradenství. V případě obdivovatelů středního věku se postupuje obdobným způsobem a navíc se doporučuje přerušit veškerý kontakt s obětí.

Třetí typ představují fixovaní pronásledovatelé s psychickými poruchami, kteří tvoří 20 % případů. Opět se člení na dvě podskupiny podle nebezpečnosti. Méně nebezpeční žijí v představě, že jejich oběť si přeje kontakt s ním. Spíše manipuluje, než vyhrožuje. I přes zdánlivou neškodnost pachatele se doporučuje dát pronásledovateli jasně najevo své odmítnutí, přerušit s ním veškerý kontakt a vyhledat právní pomoc. Pachatel se zvýšenou nebezpečností bývá psychicky narušen. Neustále se snaží oběť kontaktovat a vyhledávat její přítomnost. Ve svém jednání je velmi nevypočitatelný, proto se doporučuje vyhledat psychiatrickou pomoc při zadržení pronásledovatele. Oběťmi se často stávají lidé s vyšším sociálním statutem, mezi něž patří i celebrity.

Posledním tedy čtvrtým typem je sadistický pronásledovatel, který se vyskytuje ve 12 %, a to nejvážnějších případů. Snaží se zcela kontrolovat život své oběti – často i prostřednictvím zastrašování. Ve svém jednání střídá projevy násilnosti i laskavosti, jak tomu bývá například u domácího násilí. V těchto případech se doporučuje vyhledání psychologické až psychiatrické pomoci jak pro pachatele, tak i pro oběť. Izolace od oběti se často podporuje utajeným pobytem, jelikož se pronásledovatel ke své oběti často vrací.

Uvedené typologie založené na analýzách konkrétních případů jsou jen malou částí z mnoha dalších, které se různorodě prolínají v závislosti na množství faktorů, které stalking ovlivňují. Z datace vzniku těchto taxonomií je patrná jejich mladost, kdy lze předpokládat ještě další vývoj vzhledem k neustálému rozvoji komunikačních prostředků a neopatrnosti se zacházením s osobními údaji.

2.4 Viktomologie a viktimizace

Pro zpracování tématu stalking celebrit a především pro následnou analýzu rozhovorů bude důležité uvést ještě další pojem a to proces viktimizace, během něhož se člověk stane obětí trestného činu. Tento výraz vychází z vědecké oblasti viktimologie, která se dle právního slovníku: „*zabývá výzkumem oběti tr. činu, její rolí v genezi spáchání tr. činu (...), účastí a zapojením do procesu odhalování a stíhání kriminality, včetně její prevence...*“ (Hendrych, et al., 2009). Viktimizace je pak podle Čírtkové: „*událost, která otřese jedincem. Představuje stres, který zaplavuje psychiku a vede ke zborcení naučených jednání*“ (2011: 3). „*Z psychologického hlediska je újma způsobená trestným činem úvodním dějem, na který navazují další zraňující události*“ (1994: 171).

Čírtková (2000) uvádí 3 skupiny viktimogenních faktorů, které zvyšují riziko, že se staneme obětí trestného činu: *sociální* (riziková profese, sociální skupina...), *behaviorální* (rizikové chování; provokování, ponižování druhých...) a *osobnostní* (individuální rizikové znaky jak ve smyslu psychických vlastností; důvěřivost, hamižnost, tak i tělesné předpoklady; handicap atd.). Na tyto faktory navazuje takzvaná koncepce kariéry oběti, kdy důležitou roli hrají signály, jež oběť vysílá. Fattah (1967) pak oběti člení do pěti kategorií: *nezúčastněná oběť* (non-participating victims), *latentní oběť* (latent or predisposed victims), *provokující oběť* (provocative victims), *zúčastněná oběť* (participating victims), *nepravá oběť* (false victims).

Australští autoři užili model souvislosti předešlého vztahu oběti s pachatelem, postavení oběti v tomto vztahu, věk a pohlaví oběti i pronásledovatele na profil stalkingu, podle něhož by se dalo posléze určit dopady na oběť (Kamphuis & Emmelkamp, 2001). V amerických studiích se pak ukázalo, že oběti často mají zdravotní potíže, trpí symptomy posttraumatické zátěže, depresí, všeobecným strachem a jinými psychickými poruchami (Hinterleher, Starzer & Weber, 2012).

Při řešení případu stalkingu pak mají oběti dvě hlavní strategie a to defenzivní a ofenzivní (Čírtková, 2009b). V rámci defenzivní strategie by se oběť měla ubránit veškerému kontaktu s pronásledovatelem, nereaguje ani na pokusy o kontakt. Pro tuto strategii je typická změna čísla, způsobu života, bydliště či změna zaměstnání. Díky velkému zásahu do běžného života oběti bývá defenzivní strategie prožívána jako nespravedlivá událost. Naopak ofenzivní strategie přímo konfrontuje pachatele většinou oficiálními kroky v rámci antistalkingové legislativy.

2.5 Celebrity: definice

Stejně tak, jako je výše uvedena definice pojmu stalking, bude vhodné představit i pojem celebrita. Každá kultura v jakémkoliv čase i prostoru má své hrdiny, které obdivuje a uctívá, ale lze si všimnout různých změn, které souvisí s postmoderním chápáním světa.

Americký profesor D. J. Broostina (1961) říká: „*Když se před dvěma sty lety objevil nějaký významný člověk, tak v něm lidé hledali boží záměr; dnes se ohlížíme po tiskových mluvčích*“ (1961: 57) a samotný pojem celebrita definuje jako: „*osobu, která je známá proto, že je tak známá*“ (1961: 45) a podobně navazuje i J. Richards s tvrzením, že: „*celebrita je osoba, která je slavná kvůli své slávě*“ (2007: 259). Giles (2012) na tento pojem nahlíží i z jiné strany, když jej definuje jako: „*Stav prožívaný slavnými osobnostmi v kulturách masmédií,*“ (2012: 159) a dodává, že jako celebrity lze též nazývat slavné jedince moderní společnosti.

Definice se tedy vztahují ke slávě a médiím, ale v praxi je těžké určit, kdo už je a kdo ještě není celebrita. Označení, které v určitých prostředích nabývá různých významů, je věcí názorové shody aktérů. Například v českém prostředí lze pozorovat posun významu slova celebrita z oslavného na pejorativní výraz.

2.6 Celebrity a společnost

Rojek (2001) dělí celebrity na narozené do tohoto prostředí, jako jsou například příslušníci královských rodin, dále na ty, které své slávy dosáhly pílí kupříkladu sportovní hvězdy a jako třetí typ uvádí mediálně utvořené celebrity z různých reality show. Dále říká, že se celebrity pohybují v jiném světě moci, krásy, peněz a luxusu, který jim dává možnosti dělat věci, o nichž se nám může jenom zdát. Mediální všudypřítomnost celebrit

vytváří iluzi materiálního bohatství pro každého, současně se dle teorie konfliktu tímto prohlubuje pocit sociální nerovnosti.

Sociologové frankfurtské školy (Adorno, Marcuse, Horkheimer) na kulturu celebrit nahlíželi jako na formu propagandy, která odpoutávala pozornost lidu od jejich ekonomických zájmů, a nakonec šálení veřejnosti náchylné k ignoraci dominance elit (Sternheimer, 2011). Italský sociolog Francesco Alberoni dokonce označil celebrity jako bezmocnou elitu (powerless elite) (Redmond & Holmes, 2007).

Na druhou stranu nám příběhy celebrit pomáhají vkládat smysl do utváření naší identity, díky procesu sociálního jednání. Z funkcionalistického pohledu například určování, co je dobré či špatné chování celebrit, nám pomáhá definovat naše morální rámce (Sternheimer, 2011). Dále podle sociologů Dayana a Katze (1992) veřejné události, jako jsou královské svatby nebo státní pohřby, tvoří sociální integraci a sdílené rituály a podobně tak, i když v menším měřítku, mohou fungovat i události týkající se celebrit. V této souvislosti uvádí Thompson (1995) pojem zprostředkované kvazi interakce (mediated quasi-interaction), ta se táhne napříč časem a prostorem, vytváří možnost vztahů s ostatními, kteří nesdílejí stejný časoprostor, což bylo příhodně nazváno jako vztah na dálku (intimicy at distance). Podobně lze vykládat i jednosměrné vztahy například mezi fanouškem a jeho celebritou utvořené prostřednictvím medií.

2.7 Celebrity a media

Vztah mezi celebritami a médii je oboustranný. Media ožívují tváře celebrit v naší každodennosti, čímž lákají pozornost diváků, kteří jsou ochotni za informace o prominentních osobách zaplatit. Jak říká Turner (2004), celebrity byly vytvořeny, aby vydělávaly peníze a to nejen sami sobě, ale celému světu komerce od reklam po bulvární plátky. Ale bulvární media jsou ve své činnosti specifické, protože se pohybují na velmi tenké hranici mezi novinařinou a porušováním zákonů při odhalování soukromí nebo při šíření pomluv.

Dle Krausova (2006) článku v odborném recenzovaném časopise Naše řeč původ slova bulvár vychází ze starší holandštiny, kdy výraz bolwerc znamenal dřevěnou ohradu proti povodním a postupně se až do 19. století transformoval do francouzské podoby boulevard (hradba). V té době stavitel G. E. Haussman nechal v Paříži strhnout hradby a místo nich postavil široké ulice – bulváry, které se staly střediskem společenského života

včetně kabaretů a divadel. Brzy se rozšířila slova boulevardier (elegán pravidelně korzující po bulváru) a théâtre du boulevard (divadlo lehčích žánrů). Z představení se člověk mohl dozvědět o pikantních novinkách, které se postupem času přenášely do „*masově vydávaných novin, jejichž titulky vykřikovali bulvároví kameloti. Bulvár se proto postupně stával místem, odkud se šířily senzace a málo vybíravé útoky na čtenářovu nebo posluchačovu pozornost*“ (Kraus J., 2006).

Dnes se v Praktické encyklopedii žurnalistiky bulvární tisk popisuje jako: „*neseriózní, neověřený, hovíví vkusu ulice, laciný, pokleslý typ novin či časopisů*“ (Osvaldová, Halada, et al., 2002).

2.8 Celebrity a fanoušci

Vztah celebrit a medií ještě doplňuje další článek zahrnující fanoušky celebrit. Dalo by se hovořit o jakémisi vztahovém trojúhelníku. Jenson (in Lewis, et al. 1992) říká, že fanouškovství vyplývá z reakce na takzvaný hvězdný systém, který je tvořen medií. Tento jev vysvětluje dvěma naprosto odlišnými směry. Za prvé jako výplod individualistické doby, která produkuje anti-sociální bytosti a člověka izoluje. A za druhé naopak jako jev masové kultury, kdy je člověk součástí davu a snadno se nechá ovlivnit v rámci hledání vlastní identity. Maltby (in Keas, 2001) uvádí 5 funkcí fanouškovství, které zahrnují specifický způsob vnímání světa, určitou množinu kritických a interpretačních postupů, další funkce zakládá spotřebitelskou aktivitu, vytváří vlastní formy kulturní produkce, estetických tradic a zvyklostí a v neposlední řadě produkuje alternativní sociální komunity.

Giles (2012) v této souvislosti mluví o parasociální interakci, z níž vychází parasociální vztahy. Popisuje chování jedinců vůči reálným či fiktivním postavám vystupujících v médiích, kdy se jedinec chová tak, jako by s ním postava byla v jedné místnosti. Vztah se projevuje postupným přilnutím. Při odchodu této postavy dokonce může dojít i k parasociální ztrátě. Navazuje výkladem dalších koncepcí a to zaujetím celebritou, které se týká pouze skutečných žijících osobností. Dále zmiňuje obdobnou koncepci adorace celebrity, kdy se objevuje element idolizace, který může přerůst v patologické chování. Fanouškovství se proto často přirovnává k náboženskému chování, čemuž napovídá i samotný původ slova, který vychází z latinského *fanaticus* „patřící k chrámu“. Například k běžným projevům patří sbírání věcí použitých danou celebritou,

což připomíná schraňování posvátných relikvií, anebo jim naopak skládají dary (Giles, 2012).

2.9 Syndrom uctívání celebrit (CWS)

Psychologové se shodují, že uctívání celebrit jako idolů či vzorů je normální součástí vývoje identity v dětství a během dospívání, což však může přerůst do abnormálního jevu nazvaného syndrom uctívání celebrit (celebrity worship syndrome). „*Představuje formu parasociální interakce, při níž je jedinec posedlý jednou či více celebritami, který se přirovnává k erotomanickým poruchám*“ (McCutcheon, Ashe, Houran & Maltby, 2003: 310-311).

Spolu s Maltbym, tvůrcem pojmu, byl tento jev zkoumán skupinou vědců různých oborů z Británie i USA, kteří vytvořili model uctívání celebrit, který zahrnuje od zábavně-sociálních hodnot: „*moji přátelé a já rádi probíráme, co naše oblíbená celebrita udělala*“ a „*velmi mě baví zjišťovat detaily o mé oblíbené celebritě*“, přes intenzivně osobní pocity: „*považuji svou oblíbenou celebritu jako spřízněnou duši*“ a „*I když nechci, tak musím často myslet na svoji oblíbenou celebritu*“, až po hraničně patologické: „*kdyby mi někdo dal tisíc dolarů, tak bych je nejspíš utratil za osobní věc, kterou používala moje oblíbená celebrita*“ a „*kdyby se mi poštěstilo potkat mou oblíbenou celebritu a ta by mne požádala, abych pro ni udělal něco nelegálního, nejspíš bych to udělal*“ (McCutcheon, Ashe, Houran & Maltby, 2003: 310-311).

2.10 Stalking celebrit: dosavadní poznatky

Většina dosavadních studií zaměřených přímo na stalking celebrit byla provedena v zemích se západní kulturní tradicí: USA a Evropě, dále v Kanadě a Austrálii. Můžeme se však setkat i s výzkumy ze zemí jako jsou Arménie, Indonésie, Japonsko či Írán. Jedno z nejdůležitějších zjištění vycházející z případové studie americké tajné služby (Meloy, Sheridan, Hoffmann, 2008) je, že 10 % vražd veřejných osob během druhé poloviny 20. století předcházelo obtěžování, což již ale předpověděl Freedman 25 let před tímto výzkumem (tamtéž).

Nejkomplexnější výzkum představil Meloy (in Meloy, et al. 2008a) na vzorku 248 stalkerů veřejných osobností. Většina z nich byli muži, přičemž jedna ze čtyř byla žena. Motivaci obvykle představovalo vyhledávání sexuality, náklonnosti a pomoci. Také se

ukázalo, že stalkeri nebyli schopni si udržet práci a partnerské vztahy. Pronásledovatelé také běžně obtěžovali i více obětí najednou či se ke stalkingu vraceli. Málokdy užívali fyzického násilí, ale často jim byla diagnostikována duševní porucha.

Pronásledování veřejných osob lze rozdělit do čtyř kategorií: stalking celebrit, politiků, korporátních osobností a příslušníků královských rodin (Hoffmann, 2009). Tyto kategorie mají svá specifika. Například výzkumná skupina zaměřená na politiky a Hollywoodské celebrity zjistila významný rozdíl mezi těmito dvěma skupinami. Celebrity se díky svému neformálnímu a přátelskému vystupování stávaly idoly, které vyvolávaly touhu po lásce, manželství či sexu. Kdežto po politicích se žádala odplata za osobní křivdy či životní nouzi. Tyto dvě kategorie by se tak daly rozdělit na věc romantiky a věc moci a násilí (Dietz, et al., 1991).

Hoffmann (2009) shrnuje tři empirické studie přímo zaměřené na stalking celebrit, které byly doposavad v evropském prostředí zpracovány. Díky výzkumu pod vedením Sheridanové (2006), kdy byl zkoumán vztah mezi veřejností a celebritami, se zjistilo, že 2,4 % ze vzorku 1293 respondentů vykazuje patologickou posedlost celebritami. Další dva výzkumy byly provedeny z pohledu viktimizace.

Holandská studie (Malsch, Visscher & Blaauw podle Hoffmann, et al., 2002) se zakládá na vzorku 105 respondentů, přičemž zahrnuje politiky spisovatele, hudebníky, herce a televizní a rozhlasové moderátory. 33 % z nich odpovědělo, že se stali obětí stalkingu, a to zejména muži (76 %). Nejčastěji se tak dělo prostřednictvím telefonátů, dopisů, faxy, e-maily, zasíláním květin a dárků. Stalkeré je dále fyzicky sledovali, slídili okolo jejich domů a obtěžovali rodinu a přátele. Celebrity o nich často hovořily jako o psychicky narušených osobách a 34 % z těchto stalkerů také opravdu prošlo psychiatrickou léčbou. Většina pronásledovaných vnímala situaci vážně, přičemž i většina případů byla ohlášena na policii. Zjistilo se, že čím více se respondent objevoval v televizi, tím větší byla pravděpodobnost, že se stane obětí. A dále se ukázalo, že celebrity ze světa zábavy byly častěji obtěžovány fyzickým pronásledováním, než ostatní.

Další výzkum proběhl v Německu (Hoffmann & Sheridan podle Hoffmann, et al., 2008) na polovičním vzorku 53 celebrit, povětšinou zpravodajských moderátorů. 79 % uvedlo, že bylo sledováno nějakou osobou. Genderově se ukázaly poměrně vyrovnané výsledky, kdy bylo pronásledováno 83 % žen a 74 % mužů. Průměrná doba sledování trvala 25 měsíců; nejméně 1 měsíc až po více jak 10 let. Většinou (62 %) se reportéři stali obětí více stalkerů, nejčastěji mezi dvěma až pěti. Podobný výsledek se objevil

i v holandské studii (59 % respondentů bylo pronásledováno vícekrát). Taktéž byli obtěžováni milostnými a obdivnými dopisy. Z téměř poloviny případů se stalker vetřel do jejich blízkosti a u pětiny respondentů se tak stalo opakovaně. Naprostá většina těchto incidentů proběhla na jejich pracovišti, což je poměrně logické, vzhledem ke snadnému dohledání. V rámci studie se objevil pouze jeden násilný útok.

Výzkum odhalil dva hlavní prediktory, které ovlivňují rozsah pronásledování. Čím častěji se moderátor objevoval v televizi, tím pravděpodobněji se stal obětí pronásledování. To odpovídá i Malschově studii (podle Hoffmann et al., 2002), kdy se častěji stávali oběťmi reportéři především zábavních pořadů, kteří se často objevovali na obrazovkách a odhalovali o sobě více informací, což dokáže snáz způsobit parasociální vztah, který přeroste ve stalking. Druhým faktorem byla vysílací doba, kdy moderátoři vystupovali v televizních pořadech. Vážnější pronásledování se pak týkalo těch moderátorů, kteří pracovali v pozdějších hodinách. Což bylo odůvodněno tím, že večer je příznivější doba pro vytváření fantazií.

2.11 Závěr

Teoretická část tedy uvádí základní definice jednotlivých pojmů sousloví *stalking celebrit* a představuje jevy, které se k těmto pojmům vážou. Na závěr jsou prezentovány hlavní výzkumy o stalkingu celebrit se zaměřením na evropské prostředí. Všechny tyto údaje získané z odborné literatury sloužily jako podkladový materiál pro tvorbu rozhovorů s pěti českými známými osobnostmi a zároveň budou porovnávány s výsledky analýzy, kterou uvede následující metodologická část.

3 Metodologická část

3.1 Cíle výzkumu

Vzhledem k situaci, kdy na českém vědeckém poli nevznikla žádná studie ohledně stalkingu celebrit, tak bylo vhodné nejprve přistoupit k výzkumné sondě, která by zmapovala základní znaky stalkingu v českém prostředí. Pro vytvoření základní představy o problematice je ideální zvolit kvalitativní přístup, protože, jak uvádí Ferjenčík (2000), je zaměřen na vhled, porozumění a orientaci. Proto byl zvolen polo-strukturovaný rozhovor, který zahrnoval poměrně široké spektrum otázek s několika tematickými okruhy; od vztahu dotazovaných osobností k jejich fanouškům se zaměřením na zlomový okamžik proměny fanouška v pronásledovatele, přes typické projevy stalkingu celebrit ze strany pronásledovatelů i obětí až po reakce obětí na stalking a vliv médií na pronásledování.

Výzkumné otázky:

- 1) Jak vypadá zlomový okamžik, kdy se z fanouška stává pronásledovatel?
- 2) Nakolik je shodný stalking celebrit v typických projevech pronásledování se stalkingem „běžných“ lidí?
- 3) Jaké jsou reakce obětí na stalking?
- 4) Jakou roli hrají media v případech stalkingu celebrit?

3.2 Výzkumný nástroj

Výzkum je založen na pěti polostrukturovaných rozhovorech s interaktivním prvkem, kdy byly respondentům předkládány kartičky s typickými projevy stalkingu, které měli seřadit podle významnosti a okomentovat. Úvodní část rozhovoru se týkala kariéry celebrit a jejich prvních zkušeností s fanoušky, pro zjištění základních informací o dotazovaných, vnímání jejich role slavné osobnosti, ale především kvůli navození atmosféry a rozmluvení respondentů. Další část byla narativního charakteru, kdy dotazovaní měli otevřeně vyprávět celý příběh jednoho nejzávažnějšího případu stalkingu, přičemž vyprávění bylo dle potřeby doplňováno upřesňujícími dotazy. Následovala část s kartičkami, na níž navazovaly dotazy na viktimizaci, konkrétně ohledně způsobu řešení a následky těchto případů na oběti. Závěr se týkal rolí médií ve stalkingu, kde byly ještě přidány dotazy na běžnost stalkingu mezi kolegy z branže a reakce okolí. Respondenti byli

samozřejmě dopředu upozornění, že se bude rozhovor nahrávat, ale zároveň jim bylo přislíbeno přísné zachování anonymity. Přepsané rozhovory tedy nejsou součástí přílohy, vzhledem k tomu, že i bez uvedení jména by bylo možné respondenty identifikovat.

3.3 Metodologie

Analýza je provedena pomocí metody otevřeného kódování, která se sice vyvinula v rámci aparátu zakotvené teorie (Strauss, Corbin, 1999), ale díky jednoduchosti se užívá i v jiných kvalitativních metodách. Při postupu této induktivní metody se údaje nejprve rozeberou a posléze konceptualizují a složí novým způsobem. Rozhovory jsou doslovně přepsány včetně chyb a opakování slov pro větší hodnotu dat, kdy jsou zachovány akcenty kladené na jednotlivé informace či pocitové reakce. Text je tedy rozložen na nově pojmenované jednotky, s nimiž se posléze pracuje (Švaříček, Šed'ová 2007). Za pomoci kódů byly vytvořeny širší navzájem propojené tematické okruhy, které budou níže rozebrány. Otevřené kódování navíc bude doplněno vedlejšími poznatky z výzkumného deníku, který byl veden v průběhu sběru dat. Veškerý analyzovaný materiál pak bude v průběhu srovnáván se zjištěnými skutečnostmi z oficiálních výzkumů.

3.4 Získávání respondentů

Před hlavním zahájením výzkumné sondy jsem si určila dvě hlavní specifika dotazovaných; zaprvé, aby měli zkušenost se stalkingem trvající déle než rok a za druhé, aby se jednalo o známou osobnost ze zábavního průmyslu, o níž se psalo, či píše v bulvárních plátcích.

Samotné hledání a získávání respondentů započalo na jaře 2012, kdy jsem oslovila známé osobnosti přes sociální sítě, v okolí mých známých a podle internetových článků, kde se psalo o jednotlivých případech. Tímto způsobem jsem získala první dva kontakty, kdy jsem se však potýkala i s prvními problémy ohledně domluvy termínu setkání. První rozhovor se tak uskutečnil až na jaře následujícího roku. Celkově jsem kontaktovala přes 30 známých osobností na sociální síti Facebook, 15 face to face na různých kulturních akcích a 5 jsem oslovila na základě článků na internetu nebo na doporučení mých známých.

Kontakt přes Facebook se ukázal jako poměrně neefektivní, kdy mi většina dotázaných osobností vůbec neodpověděla, navíc jsem v průběhu získávání respondentů

zjistila, že buď vůbec neznají pojem stalking či s opakovaným kontaktováním a obtěžováním se setkávají tak často, že to nevnímají jako něco pozoruhodného. Zaznamenala jsem například i reakci: „*moje kolegyně se s tím setkala, mně jen lehával fanoušek před dveřmi,*“ což už bychom mohli považovat za projev stalkingu. Dále se často – především u mladších celebrit – objevovaly odpovědi, že v českém prostředí stalking celebrit neexistuje, protože to je fenomén celebrit pouze velkého, především amerického formátu. A v neposlední řadě jsem se setkala i s odmítnutím poskytnutí rozhovoru z osobního důvodu, kdy dotazovaná byla svým případem traumatizována a nechtěla o něm být anonymně mluvit.

Nakonec setkání přislíbilo 8 známých osobností, ale v závěru se podařilo vykonat pouze pět přibližně hodinových rozhovorů, a to kvůli jejich pracovní vytíženosti. V průměru se tedy doba od prvního kontaktu po provedení rozhovoru pohybovala okolo půl roku. Dva rozhovory jsem vedla na ráz, protože se jednalo o dvojici celebrit tvořící pár a bylo pro ně jednodušší se sejít pohromadě. Samozřejmě, že se tato skutečnost projevila jak pozitivně, tak i negativně, kdy se respondenti mohli názorově ovlivňovat, ale na druhou stranu byli schopni zacházet do detailů, na něž by sami zapomněli, nebo mezi sebou vytvářeli diskuse, které pak přinášely zajímavé poznatky.

4 Analytická část

4.1 Respondenti

Skupina pěti respondentů je v závěru poměrně heterogenní. Oproti statistikám, které vykazují vyšší čísla u obětí ženského pohlaví, jsem měla přístup ke dvěma ženám a třem mužům v průměrném věku 41 let, v rozmezí 26-54 let. Průměrně se v branži pohybují necelých 19 let poměrně úměrně k jejich věku. Pro snazší orientaci budou respondenti v následujícím textu označováni jednou z vybraných profesí, která je pro ně typická, tak aby neprozrazovala údaje pro zachování anonymity, i když v úvodu uváděli hned několik povolání.

Herečka	Modelka
50-54 let	25-29 let
37 let v branži	9 let v branži
33 let slavná	8 let slavná

Hudebník	Zpěvák	Skladatel
30-35 let	45-49let	45-49 let
11 let v branži	16 let v branži	24 let v branži
11 let slavný	16 let slavný	20 let slavný

Všichni respondenti charakterizují nástup své slávy určitým bodem zlomu, kdy například vydali své první album, hráli ve známém filmu a podobně. Buď se stali slavnými hned se začátkem své kariéry, nebo v poměrně krátkém časovém období, které charakterizuje například studium v daném oboru. Samotné měřítko slávy je poměrně nevyvážené, kdy jsou aktuálně mediálně nejsledovanější mladší respondenti, kteří tvoří pár, ale na druhou stranu největší fanouškovskou základnu bude mít zpěvák. Skladatel pak o sobě říká, že není slavný intenzivně ale průběžně. O to více projevuje úctu ke svým fanouškům, s nimiž se nejprve pravidelně setkával, ale s růstem významnosti internetu osobní setkání omezil a své aktivity přesunul na Facebook. Oproti tomu tři respondenti své fanoušky vůbec nekontaktují ani nemají Facebook, ale všichni vědí, že fanklub mají a zároveň všichni cítí jak pozitivní tak i negativní stránky fanouškovství.

Dotazovaní vnímali a prožívali fanoušky nejintenzivněji v začátcích kariery, kdy například mladý hudebník popisuje šílenství, které se kolem něho spouštělo pokaždé, když

se ukázal na veřejnosti. Herečka zase vzpomíná na nervozitu ve chvílích, kdy ji někdo požádal o podpis, protože stála vedle velkých hvězd té doby a sama si připadala, že ještě nic nedokázala. Na druhou stranu se hned z počátku setkávali i s negativními zkušenostmi s fanoušky, kteří přecházeli určitou míru slušnosti. Fanoušci se snažili dostat do jejich přízně i přespáváním v okolí jejich bydliště a v nejextrémnějších situacích i přímo na zahradě jejich domu. Skladatel se setkal i s reakcí náboženského fanatika, který ho nařkl, že *duchovní rozměr jeho hudby je špatný*.

4.2 Úvod analýzy

Pomocí otevřeného kódování byly vytvořeny tematické okruhy založené na vztahu stalkera a celebrity. Závěrečná podoba tematických okruhů vznikala postupným rozebíráním textu na holé výroky, které k sobě byly významově řazeny a vztahově spojovány. Vzniklým skupinám byla přiřazována kategorická pojmenování, která tvořila další skupiny, z nichž pak vyplynuly právě čtyři tematické okruhy, které budou postupně popisovány: reakce na viktimizaci, jednání stalkera, vlastnosti stalkera a media.

Nejprve však budou shrnuty všechny společné jevy, které provádí a ovlivňují průběh stalkingu. Následovně proběhne samotná analýza jednotlivých tematických bloků od reakce na viktimizaci, přes jednání a vlastnosti stalkera až po vliv medií na případy stalkingu celebrit. A na konec bude snaha odhalit zlomový okamžik mezi fanouškem a stalkerem, který není součástí žádného tematického okruhu. Na úplný závěr přijde shrnutí výsledků v porovnání s viktimologickým výzkumem z českého prostředí.

4.3 Společné jevy

Ukázalo se, že existuje jakýsi společný základ, který se objevoval u všech dotazovaných. V první řadě všichni respondenti měli zkušenosti s více stalkery, i když jim častokrát nepřikládali velkou váhu, protože, až na modelku, zdůrazňovali jeden závažnější případ. Dokonce i v části, kdy měli respondenti vyprávět příběh jednoho nejzávažnějšího případu, se modelka pohybovala mezi více pronásledovateli. Zkušenost s mnohonásobným stalkingem tak odpovídá například německé studii na reportérech (Hoffmann & Sheridan podle Hoffmann, at al., 2008). Důležitým faktorem těch nejzávažnějších případů pronásledování je fakt, že vždy probíhá mezi mužem a ženou, i když závažnost a délka je velmi různorodá od jednoho roku až po 10 let.

Dále pak ani jeden z respondentů svého pronásledovatele před tím neznal, jen herečka měla zkušenost i s ex-partner stalkingem, který však nebyl do analýzy zařazen. To lze vysvětlit parasociálními vztahy, kdy se celebrita se stalkerem nemusela nikdy fyzicky potkat, ale pro pronásledovatele byla jím vyhlédnutá osobnost každodenní součástí prostřednictvím různých medií. Nikdo však nepovažoval svého nejzávažnějšího pronásledovatele za fanouška, naopak je označovali jako nemocné lidi, přičemž hovořili o překročení *určité hranice*, kdy ti lidé jsou už *dávno za rohem*, a při popisu užívali výrazy typu: *cvok*, *labilní člověk*, *žije v jiném světě* atd. Podobné reakce celebrit na stalking lze sledovat například v holandském výzkumu (Malsch, Visscher & Blaauw podle Hoffmann, et al., 2002). Souhlasně se k tomu staví i Čírtková (2009a), která sice uvádí tvrzení „*všichni stalkeri jsou duševně nemocní anebo narušení*“ jako jeden z mýtů o stalkingu, ale dodává, že: „*výjimku tvoří pouze pronásledování prominentů a celebrit*“ (Čírtková, 2009a: 7).

Ve všech případech se jednání stalkera projevovalo přímými či nepřímými výhružkami, vyhledáváním fyzické blízkosti a opakovanými pokusy o kontakt, ale objevil se i zajímavý poznatek, že se nikdo při tomto jednání neobával, že by mu pronásledovatel opravdu fyzicky ublížil, i přes přímé výhružky smrtí. Obecně jsou případy popisovány s jistou mírou distance a zlehčováním, kdy respondenti často ani nevnímají závažnost situace nebo popisují, že jim trvalo dlouho, než si závažnost sami uvědomili. Až na případ skladatele, který jako jediný po celou dobu stalkingu vůbec neznal identitu pronásledovatelky, respondenti sami ani nekontaktovali policii, i když ve výsledku přiznávali, že byly momenty, kdy měli i strach.

To jde však poměrně opačným směrem než východisko holandské studie moderátorů (Malsch, Visscher & Blaauw podle Hoffmann, et al., 2002), kteří většinou situaci vnímali vážně a často případy ohlašovali na policii. K interpretaci lze využít úvodní část rozhovorů, v níž se dotazovaní představovali. Všichni o sobě mluvili, jako o aktivních lidech s mnoha různými projekty a zájmy, v rámci nichž navíc často cestují do zahraničí a podobně, takže nemají čas zabývat se „neškodným“ stalkingem.

V neposlední řadě respondenti vnímají stalking jako poměrně běžný problém ve svém profesním okolí. Rizikové prostředí světa celebrit můžeme vysvětlit tím, že jsou celebrity specifické kombinací sociálních (veřejně známá osoba) a behaviorálních prediktorů (chtěné či nechtěné zveřejňování osobních údajů) viz kapitola 2.4. Na druhou stranu se při získávání respondentů objevily i naprosto opačné názory, kdy především

mladé celebrity považovali stalking celebrit pouze jako fenomén osobností velkého formátu.

4.4 Reakce na viktimizaci

Reakce na viktimizaci se člení ještě na dva podtypy. První emocionální typ reakcí se zaměřuje na pocity a postoje respondentů k jejich zkušenostem se stalkingem. Ve druhém behaviorálním typu reakcí se pak objevují postupy a opatření od konfrontace s pachatelem až po ohlášení na policii.

4.4.1 Emocionální reakce

Respondenti se ke stalkingu obecně stavěli jako k něčemu, co je obtěžuje a co se stupňuje. V rámci procesu stupňování lze pozorovat určité zlomy v důsledku zvýšené míry strachu z pachatele způsobené určitou změnou chování například: *„začal mne v dopisech zvát na schůzky do různých temných koutů“* nebo *„dostal jsem strach, když mi napsala, že chci pnu, ale hlavně, když se zmiňovala o mé rodině nebo když mi psala, že mi chci pes, a za měsíc umřel.“* Ale pokud se jednalo pouze o výkyv chování, který nenásledoval dalším stupňováním, pak respondenti působí spíše rezignovaně. Konkrétně se jedná o dva dotazované s nejdelšími případy 8 a 10 let, u nichž se nepředpokládá brzký konec.

Velmi zajímavým poznatkem je právě bipolární vztah oběti k pronásledovateli, kdy téměř všichni vypovídali o strachu z pachatele, ale na druhou stranu se nebáli, že by jim opravdu ublížil. Dokonce i vyjadřovali lítost nad pronásledovatelem, a to nejvýrazněji v odpovědích mužů. Tato lítost vycházela především z nepochopení, proč se jimi někdo takhle intenzivně zabývá, i když od nich ani nedostávají žádnou zpětnou vazbu. V jediném případě skladatele, kdy došlo k soudu, a zároveň i k prvnímu fyzickému setkání doposud anonymní pronásledovatelky s obětí, respondent vyjádřil lítost nad ženou, která nemá zaměstnání, bydlí u matky a musí se starat o své dítě, přitom se ve svém jednání chovala jako profesionální hacker. Lítost pak byla odůvodněna i tím, že dotazovaní své stalkery považují za nemocné.

Na druhou stranu z tohoto důvodu plynul i strach z pachatele, který byl dále podpořen přímými či nepřímými výhružkami a neznámostí pronásledovatele. Respondenti ho často také popisovali, že vypadá *divně*. Například herečka vypráví o své zkušenosti: *„Pokud člověk, vypadá divně, nebezpečně a já jsem se ho začala bát, tak vlastně vysílá signály, ze kterých jde strach.“*

Dalším, poměrně extrémním, důsledkem u dvou respondentů se stala paranoia vycházející právě ze strachu a neznámosti pachatele, od něhož nevědí, co mohou očekávat, což bylo znovu podpořeno pocitem evidentní poruchy osobnosti, vytrvalostí a vykazováním jisté míry inteligence obzvláště v užívání IT technologií. Jeden respondent ještě k pocitu paranoie přidal i fyzické potíže, což je popsáno mezi pravděpodobnými dopady na stalking v amerických viktimologických studiích (Hinterleher, Starzer & Weber, 2012).

Díky značné zaneprázdněnosti a aktivnímu životnímu stylu samotných respondentů téměř všichni hovořili o velkém dopadu na takzvané sekundární oběti, o nichž hovoří Pathé a Mullen (in Boon, & Sheridan, 2002), do kterých se zahrnuje rodina a blízké primární okolí oběti. Kdy například rodinní příslušníci museli řešit nepříjemné situace v době jejich nepřítomnosti. Nebo i byli pronásledovatelem kontaktováni za účelem navázání bližšího vztahu k rodině či umožnění přístupu do blízkosti oběti. V jednom případě dokonce pronásledovatelka půjčila matce oběti peníze, a tím si s ní vytvořila vztah založený na závislosti mezi dárce a dlužníkem.

4.4.2 Behaviorální reakce

Jak je již výše uvedeno, pro respondenty bylo poměrně těžké vůbec rozpoznat závažnost situace. Téměř všichni vypovídali ve smyslu, *že to nepoznáte hned*. Pouze jeden závažnější případ se odehrával už po uvedení v platnost anti-stalkingové legislativy. Zbylé případy započaly v době, kdy se o nebezpečném pronásledování nevedla v podstatě žádná veřejná diskuze. Případ herečky se dokonce uskutečnil ještě za komunismu. Proto se mezi výpověďmi často vyskytovaly i pocity, že se nikdy nestalo něco tak vážného, aby s tím mohli obtěžovat policii.

Nakonec až na jednoho respondenta všichni kontaktovali policii, ale pouze jeden z nich osobně. V ostatních případech byla policie přivolána některým z rodinných příslušníků nebo v jednom případě i kolegy z práce. Reakce policie byly popisovány různorodě od velmi kladných zkušeností, při nichž policie vypátrala neznámou stalkerku a během vyšetřování poskytovala policejní hlídky při koncertu a podobně, až po velmi špatné, kdy rodina oběti byla nařčena, že si vymýšlí nebo že je obtěžují se zbytečnostími. Konkrétně v případě, kdy pronásledovatel odmítal opustit domovní chodbu, dokud

modelka nepřijde, a vyhrožoval, že se zabije, *pokud si ho nevezme*. To se však událo právě ještě před uzákoněním nebezpečného pronásledování jako trestného činu.

Mezi dalšími opatřeními se nejčastěji vyskytovala výměna telefonního čísla a v jednom případě dokonce i výměna celého počítače a blokování e-mailu. Ale spíše panoval názor, že se tomu nelze bránit. Mezi odpověďmi se objevovala jak ofensivní tak i defenzivní strategie (viz kapitola 2.4), která však převládala. Většinou se tedy oběti snažily vyhýbat se svým pronásledovatelům, úplně je ignorovat a neodpovídat jim na SMS zprávy či e-maily. Kontakt s pronásledovatelem naopak považovali za jednání, které by mohlo případ zhoršit. Modelka většinou přistupovala ke svým stalkerům ofensivně, kdy se snažila *vyřešit situaci sama, protože to nechtěla nechávat na ostatních*, ale zatím se nesečkala s větším úspěchem. Herečka se snažila zabránit tomu, aby měl její pronásledovatel přístup do divadelního klubu, ale on si stejně vždycky našel cestu, jak přemluvit postarší recepční. Skladatel se zase pokoušel kontaktovat pronásledovatelku na jednom ze svých koncertů, kdy se ze zoufalosti zeptal, jestli se nachází v publiku, tak ať ho přestane obtěžovat a v zápětí jí věnoval písničku.

4.5 Jednání stalkera

Jednání stalkera bylo zkoumané pomocí pěti typických projevů pronásledovatele, které byly dotazovaným předkládány na kartičkách, a měly být seřazeny dle subjektivní významnosti podle toho, co je nejvíce obtěžovalo, a posléze okomentovány. Dále bylo zkoumání doplněno analýzou narativního vyprávění jednotlivých případů. Tyto jevy jsou uvedeny na stránkách Bílého kruhu bezpečí (Frydecká, 2009): opakované pokusy o kontakt, vyhledávání fyzické blízkosti oběti, přímé nebo nepřímé výhrůžky, které u normální osoby vzbuzují oprávněný strach a obavy, ničení věcí pronásledované osoby a zneužívání osobních údajů. Se třemi prvními typy jednání se setkali všichni dotázaní a poslední dva se zmínil pouze jeden respondent.

Opakované pokusy o kontakt byly ve všech případech uváděny na prvním místě, jako nejčastější a nejintenzivnější způsob obtěžování. Ostatní typy chování se pak v různých kombinacích střídaly na 2. a 3. místě. Ve většině případů kontakt probíhal prostřednictvím mobilních telefonů přes SMS, potažmo dopisy a v rámci opakovaných telefonů v různé intenzitě i formách. V SMS pronásledovatelé vyjadřovali jak svůj obdiv k oběti, tak i běžné události ze svého osobního života. O SMS zprávách více hovoří muži,

už proto, že jedna z respondentek byla pronásledována v době, kdy mobilní telefony ještě neexistovaly.

Mladý hudebník vypovídá o zkušenosti, že se mu jedna pronásledovatelka rok svěřovala s velmi osobními problémy a několikrát mu i v noci volala i přesto, že nedostávala žádnou zpětnou vazbu. Zpěvák popisuje, že měl ze SMS pocit, jako kdyby s danou osobou opravdu žil nebo mu přicházely zprávy, *jakože omylem*, v nichž se pronásledovatelka svěřovala o svých trápeních s ním. Další extrém se stal skladateli, který dostával SMS skrze SMS-bránu ze svého osobního telefonu na pracovní anebo ze skrytého čísla, například ve smyslu: „*otoč se*“ nebo „*jsem blíž, než si myslíš*“ až po „*chcípneš v Paříži*“, při soukromých či pracovních cestách. Nebo mu během tří let přišlo pět oznámení, že jeho pronásledovatelka zemřela ve chvíli, kdy ani nevěděl, že ho pronásleduje právě ona. To v něm vzbuzovalo paranoii, že neznámá může být kdekoliv nebo ho sleduje či odposlouchává. Dále své oběti stalkeri obtěžovali dárky či obdivnými dopisy. Nejbizarnější dárky přicházely modelce, která obdržela zasnubní prsten či jízdní kolo. Vypráví také o truhle plné pírek a dopise na pergamenu, kde ji další z obdivovatelů žádá o ruku.

Vyhledávání fyzické blízkosti se povětšinou projevovalo narušováním soukromí a to jak doma, tak i v práci. Poměrně běžným jevem se ukázalo být vyčkávání u domu oběti, přespávání v blízkosti bydliště nebo i lstivé proniknutím do rezidence například díky nic netušící uklízečce. Herečka popisuje, že jí pronásledovatel v podstatě nic nedělal, jenom všude byl, když vyšla z práce, tak tam čekal, když ráno vstala, tak ho viděla z okna, jak stojí před domem u branky a podobně. Někteří pronásledovatelé se dokonce přestěhovali do stejného města potažmo vesnice, aby mohli mít oblíbenou celebritu stále na očích. Modelka zase uvádí, že ji jeden z hlavních pronásledovatelů navštěvuje na všech rodinných událostech od jejích narozenin po svátek babičky. Často se u respondentů objevovaly i pocity, že se je pronásledovatel snaží svým jednáním kontrolovat a ovládnout.

Obtěžování pak také probíhalo v pracovním prostředí jak v rámci veřejných rautů, kde se objevovali i běžní fanoušci, ale i v soukromí například divadelních klubů. V jednom případě se stalker vydával za bratrance oběti, aby se dostal mezi herce a v druhém se pronásledovatelka seznámila s matkou zpěváka a pozvala ji na muzikál, v němž vystupoval, protože věděla, že pak bude moct do uzavřeného klubu proniknout.

Využívání a obtěžování rodinných příslušníků se dále vyskytovalo v mnoha podobách. Kupříkladu již zmíněný vztah matky se stalkerkou, která jí dokonce půjčila

peníze nebo obdivovatel modelky navštěvující rodinné příslušníky v práci či ve škole, aby zjistil nové informace o jejím soukromí, například zda přijede domů, aby ji mohl navštívit. Všichni respondenti nakonec vyjadřují pocity provinění a lítosti, že se jejich problémy dotýkají i rodiny či blízkého okolí.

Další společný jev, přímé nebo nepřímé výhružky, které u normální osoby vzbuzují strach a obavy, dotazovaní nepopisovali jen v rámci výhružných vzkazů, ale i jako pocit, který v nich vzbuzovala samotná osoba. Často říkali, že pronásledovatelé vypadali *divně* a už ta samotná vizáž v nich vzbuzovala pocit strachu. Slovní či písemné výhružky již v textu zazněly u případu modelky, kdy její obdivovatel vyhrožoval, že *pokud si ho nevezme, tak se zabije*. Skladateli, zase přicházeli výhružky smrti, že *chcípne* nebo že si *užil naposledy*. Dále se jeho pronásledovatelka ve zprávách zmiňovala o smrti psa, k níž za měsíc opravdu došlo. Přímé zavinění smrti se však neprokázalo, stejně tak se nezjistil způsob, jakým se dostala k informaci o autonehodě jeho matky, kterou pronásledovatelka komentovala: „*Tvoje matka skončí na křižáku*.“

Poslední dva typické projevy stalkerů: ničení věcí pronásledované osoby a zneužívání osobních údajů, označil pouze skladatel a to jako méně časté. O ničení věcí přímo nemluví oproti zneužívání osobních údajů, kdy se mu pronásledovatelka několikrát *nabourala* do e-mailového či facebookového účtu, kde o něm zjišťovala osobní informace, dokonce si i stáhla pracovní materiály, které pak umístila na veřejně přístupné webové stránky, a hanlivě je komentovala pod cizími jmény. Na druhou stranu se v průběhu rozhovorů svěřují dva další respondenti, že za jejich zády jim byl vytvořen facebookový profil, na němž se tvůrce vydává za oběť a sdílí jeho každodenní bytí fiktivní události nebo fanouškovská stránka, z níž vyplývá, že je pronásledovatelka s danou osobou v blízkém kontaktu.

4.6 Vlastnosti stalkera

Tematický okruh „vlastnosti stalkera“ nebude až tak obsáhlý a ani vyloženě neodpovídá na žádnou položenou výzkumnou otázku, ale významně doplňuje a vysvětluje ostatní zjištěné údaje.

Jak je výše zmíněno, dotazovaní se při popisu stalkera shodli, že pronásledovatelé nepatří mezi fanoušky, ale že se jedná o nemocné lidi. Hovoří o překročení určité hranice,

kteřé vzbuzuje strach, ale na druhou stranu i lítost. Zároveň může vytvářet paranoii, která je dále podporována vytrvalostí a inteligencí pronásledovatele.

Intelligence byla popisována hned v několika případech. Modelka hovoří zaprvé o pronásledovateli, který vystupuje jako inženýr a podle slohu působí velmi vzdělaně, a ještě pak o středoškolském učiteli. Právě fakt, že se jedná o inteligentní, ale zároveň posedlé muže ji uvádí do rozpaků. Dvě mužské oběti dále vypráví o pronásledovatelkách, které působily velmi obratně ve virtuálním prostředí, kde své oběti zastrašovaly nebo se zde seberealizovaly. O případě skladatele a jeho zneužitých a vykradených účtech se píše již na konci předešlé kapitoly. Pronásledovatelka zpěváka zase utvořila a vede fanuškovské stránky, kde *žije svým životem a tváří se, jako by mezi sebou měli blízký vztah*. Seberealizace v pronásledování je pak často popisovaným jevem, kdy stalkeri neumí žít vlastní život s reálnými vztahy, ale musí se upnout k vybrané osobě. To se zase vrací k teorii parasociálních vztahů.

Poslední často zmiňovanou charakteristikou pronásledovatele bylo, že *vypadá divně*. Herečka dokonce řekla, že svojí vizáží *vysílal signály, které v ní budily strach*, a že jí tím i v podstatě vyhrožoval. Nebo zpěvák popisuje situaci, kdy na něj pronásledovatelka čekala v noci před domem, kdy *z ní šel strach, protože vypadá divně*.

4.7 Media

Jelikož všichni respondenti uvedli, že svého pronásledovatele předtím neznali, lze odvodit, že jejich vztah byl prvotně utvořen prostřednictvím medií. Například herečka při dotazu na motivaci stalkingu odpověděla, že v inkriminovanou dobu byla *všude vidět*. Její případ probíhal ještě za komunismu, kdy o internetu vůbec nelze mluvit. Informace se šířily prostřednictvím televize, novin, reklamních poutačů i veřejných vystoupení. Herečka vypráví, že se s nově vzniklými filmy objížděly turné po republice, kde se prezentovaly hlavní postavy, a vzhledem k tomu, že se na hvězdném poli nepohybovalo tolik celebrit jako dnes, tak byla *všude vidět*.

V dnešní době s rozvojem internetu lze během krátké chvíle zjistit o požadované osobě nesčetně informací a to jak pravdivých, tak i nepravdivých. Respondenti často uváděli, že pronásledovatel reagoval na bulvární články. Pokud se jednalo o hanlivý článek, tak se setkali i s radami, jak by měli reagovat a postupovat. Často také používali

výrazy o tom, že media pronásledovatele *živí*. Každá nová informace je posouvá dál, kdy mají pocit, že jsou své celebritě blíž.

Skrze media se utváří obraz o známé osobnosti, který je předkládán veřejnosti. Při rozhovoru s mladým párem vznikla na toto téma bouřlivá diskuse. Stěžovali si také na samotná media především v podobě bulvárních plátků, které jsou schopné o nich napsat nepravdivé informace nebo je nafotit například přímo před domem, a tím poskytnou informaci, kde bydlí. Modelka dokonce uvádí, že jednou proběhl rozhovor s jejím pronásledovatelem, z něhož vyplynulo, že si modelka nevází svých fanoušků a odhání je od sebe. Herečka k tomuto tématu dodává, *že dříve musela bojovat s komunisty a dnes s bulvárními medii*.

Na druhou stranu respondenti brali v potaz, že si musí dávat pozor na to, co do medií sami zveřejní, protože cítí určitou zodpovědnost za to, že touto cestou mohou ovlivňovat čtenáře či diváky. Mladý pár modelky a hudebníka se vyhýbá komunikaci na sociálních sítích a při rozhovoru rozvinul bouřlivou diskusi na téma zveřejňování fotek z různých soukromých událostí širokému spektru neznámých přátel. Hudebník pak dodává, že mu dokonce někdo cizí založil facebookový profil, kde psal, že si zrovna uvařil polévku nebo se pohádal se svou bývalou manželkou. Na druhou stranu se dokonce dva respondenti veřejně vyjádřili ohledně svých případů pronásledování, načež se jim začali ozývat různí lidé, že mají podobnou zkušenost a zda by jim nemohli poradit.

Media však nezahrnují pouze informace prezentované novináři, ale i samotná vystoupení známých osobností, která se samozřejmě můžou odehrávat i při živém vystoupení. Herec hraje určitou roli podle scénáře a soutěžící či zpěvák se snaží zapůsobit v rámci ne zcela přirozeného aranžmá. Když se pak uživatel medií setká s postavou v reálné situaci, tak se k ní často chová, jako by neustále ztvárňovala svou roli (Tal-Or a Pipirman, 2007).

S tím se svěřilo i několik celebrit ještě při shánění respondentů. Vypovídali, že se nesetkali přímo se stalkingem, ale s obtěžováním, kdy jim kolemjdoucí vyčítali, že se například v seriálu zachovali špatně. Dále v konkrétním případě zpěváka z talentové soutěže, který vyprávěl, že když v začátcích kariéry při návštěvě hospody odmítl pít s místními, protože je abstinent, začali mu slovně nadávat a na závěr jej dokonce fyzicky napadli. Měl pocit, že někteří lidé k němu přistupují majetnický, kdy po něm vyžadují, aby se choval, tak jak oni předpokládají, že se chovat bude. S podobnou situací se setkala i herečka, která toto chování vnímá jako „mimo pražské“, kde lidé nejsou zvyklí běžně

potkávat známé osobnosti. Stěžovala si, že se často stává, že ji někdo například požádá o podpis či fotku klidně i ve chvíli, kdy nerespektují, že má v restauraci rozjedené jídlo.

Respondenti ve všech případech reflektují samotné označení celebrita, kdy ani jeden s tímto výrazem nesouhlasí, protože cítí negativní význam tohoto slova. Za slovem celebrita si představují spíše rychle vzniklé hvězdy showbyznysu z různých reality-show či talentových soutěží, které se často objevují v bulvárních plátcích, ale rychle zhasnou. Nebo taktéž osoby, které žijí pouze svojí slávou, i když ani nepracují v zábavním průmyslu. Sami sebe považují za pracující lidi, pro něž jsou bulvární media spíše nutným zlem.

4.8 Zlom mezi fanouškem a stalkerem

Zlom mezi fanouškem a stalkerem je jediná výzkumná otázka, která nebyla obsáhnuta v žádném z tematických okruhů. V rozhovorech bylo toto téma poměrně skryté v rámci vyprávění jednotlivých příběhů pronásledování a ještě před tím v popisu fanoušků. Respondenti zmiňují jak dobré, tak špatné stránky fanouškovství, přičemž hovoří o častém překračování hranic, kdy fanoušci nevnímají, že jejich chování jejich idoly obtěžuje, a začnou se chovat *otravně a vlezle*. Avšak to ještě není považováno za pronásledování. Všichni dotazovaní hovoří o stupňování chování fanoušků. Někteří časem *odpadnou*, ale z jiných se stanou stalkeri, kteří už však nejsou považováni za fanoušky, nýbrž za nemocné lidi. Dále se zmiňují o zvyšování intenzity obtěžování, drzosti v komunikaci, změně jednání a podobně.

Respondenti jinak přímo nepopisují žádný konkrétní zlom, kdy si začali uvědomovat, že se jedná o závažný případ. Všichni se shodují v tom, že stalking *nepoznáte hned*, protože je poměrně dost obtěžují i „obyčejní“ fanoušci. Jistou míru obtěžování tak vnímají jako nepříjemnou součást role slavné osobnosti. Avšak často zmiňují, že je nejvíce mrzí, když se jejich problémy týkají rodinných příslušníků či blízkých, kteří jsou pak nejčastějšími prostředníky, kteří případ ohlásí na policii. To lze interpretovat tím, že známí lidé jsou na jistou míru obtěžování zvyklí a nepřikládají mu velkou významnost oproti jejich blízkému okolí, které s takovým jednáním nepřichází často do styku. Modelka se dokonce přiznala, že *často přemýšlí nad tím, zda jí za to ta sláva stojí*.

Spíše než o konkrétní zlom se jde tedy o stav vzniklý dlouhodobým pronásledováním a zvýšenou intenzitou obtěžování, kdy už si respondenti přiznají, že se jedná o vážnou věc. Ale často ke svým případům přistupovali rezignovaně. V podstatě

pouze případ skladatele došel až k soudu, hudebník a herečka už ani neví, jak se jejich případy uzavřely, ale modelka a zpěvák prožívají dlouhodobé pronásledování 8 a 10 let, jejichž konec nedokážou nijak specifikovat. Dokonce mají pocit, že proti tomu nelze nic dělat.

V jisté míře ale lze za jakýsi zlom považovat změnu role z „obyčejného“ člověka do role celebrity. V první řadě stalking celebrit nemůže samozřejmě existovat bez celebrit. I když ani jeden z respondentů se za celebritu, kvůli jejímu pejorativnímu významu, nepovažují. Na druhou stranu většinou vypovídají, že kdyby nebyli slavní, tak by je asi nikdo nepronásledoval. O běžném stalkingu sice všichni vědí a někteří si ho dokonce sami prožili jako například herečka, jež má zkušenost s ex-partner stalkingem, ale všichni vnímají určité rozdíly právě mezi stalkingem „obyčejných“ lidí a celebrit, ty přináší právě sláva a pozornost, která je na ně upoutána.

4.9 Shrnutí výsledků

Závěrečné shrnutí bude založené na srovnání analýzy těchto pěti rozhovorů s aktuálními výsledky viktimologického výzkumu (Imříšková, Podaná, 2014) z českého prostředí se snahou zhodnotit zásadní rozdíly mezi stalkingem „běžných“ obětí a stalkingem celebrit. I když se jedná o sondu bez reprezentativního zastoupení, lze pozorovat určité odlišné jevy, které mohou tvořit specifikaci právě stalkingu celebrit.

Už samotné rozložení obětí podle pohlaví vykazuje výraznou nesrovnalost, kdy se výše uvedená analýza zakládá na rozhovorech se třemi respondenty mužského pohlaví a se dvěma ženami. Samozřejmě, jak už je výše zmíněno, u sondy o stalkingu celebrit nelze hovořit o reprezentativním vzorku, ale výrazně vyšší vyrovnanost pohlaví obětí vykazuje i německá studie (Hoffmann & Sheridan podle Hoffmann, et. al., 2008) oproti trendu zahraničních výzkumů o „běžném“ stalkingu, který potvrzuje i výsledek českého výzkumu obětí se zastoupením přibližně dvě třetiny žen a jednu třetinu mužů.

Ve viktimologickém výzkumu se nejprve rozebírá obava coby součást právní definice stalkingu, která se v rozhovorech se známými osobnostmi ukázala jako velmi komplikovaná. Na jednu stranu všichni až na jednoho respondenta nepovažovali své případy za závažné a vnímali je spíše s nadsázkou oproti 90 % „běžných obětí“, které je naopak chápali jako alespoň středně závažné. Stejně tak nevykazovali strach, že by jim pronásledovatel ublížil, ale na druhou stranu popisovali strach z dané osoby. To se však

neshoduje ani s holandskou studií moderátorů (Malsch, Visscher & Blaauw podle Hoffmann, et al., 2002), kteří většinou situaci vnímali vážně. Zkoumaný vzorek známých osobností se setkal pouze se stalkery opačného pohlaví, které před tím neznal. Kdežto ve výzkumu „obyčejných“ lidí se ve většině případů jednalo o známé osoby například ex-partnery, spolupracovníky a podobně, ale pronásledování cizí osobou, především v případech ženských obětí, bylo výjimečné.

Typické projevy stalkingu, které se nejvíce objevovaly u „obyčejných“ obětí, se shodovaly s chováním pronásledovatelů celebrit. Vesměs kopírovaly opakované pokusy o kontakt, vyhledávání fyzické blízkosti oběti, přímé nebo nepřímé výhružky a nakonec i zneužívání osobních údajů. V rozhovorech se však nevyskytují výpovědi o například verbálních urážkách, fyzickém napadení či ničení majetku. Násilné útoky obecně nebývají v případech stalkingu celebrit běžné, například v německé studii (Hoffmann & Sheridan podle Hoffmann, et. al., 2008) se objevil pouze jeden případ fyzického napadení. Sice se v americkém výzkumu (Meloy, Sheridan, Hoffmann, 2008) zjistilo, že 10 % vražd prominentních osob předcházelo obtěžování, avšak tyto vraždy jsou spíše výjimečné. Celebrity se naopak často setkávaly se zasíláním dárků, protože se jednalo o obdivovatele dané osoby, to se však u „obyčejných“ obětí objevilo pouze u 30 %.

Dále bylo na policii ohlášeno jen 16 % případů „obyčejných“ obětí, i když zahraniční studie dle článku (Imříšková, Podaná, 2014) ukazují vyšší podíl nahlášených případů. Dotázané celebrity až na jednoho hovoří o kontaktu s policií, i když ve většinou prostřednictvím někoho z rodiny nebo blízkého okolí, i přes to, že se většina případů stejně tak jako ve viktimologickém výzkumu odehrála nebo začala odehrávat ještě před kriminalizací nebezpečného pronásledování. Podobně tak vyšlo v holandské studii (Malsch, Visscher & Blaauw podle Hoffmann, et al., 2002), že většina dotázaných ohlásila případ na policii.

Stejně tak jako u stalkingu „obyčejných“ lidí se celebrity nejčastěji snažily svého pronásledovatele ignorovat. Avšak bez aktivního zamezování kontaktu s ním, protože se o něj v podstatě nezajímal do té doby, dokud se sám neozval. Dále čtvrtina „obyčejných“ respondentů vyhledávala pomoc u své rodiny a přátel, což však v případě celebrit působilo spíše opačně. Rodina a okolí tak často řešili problémy za ně obzvlášť ve chvílích, když se zrovna nevyskytovali doma. Strategii konfrontace tváří v tvář zmiňuje pouze modelka a jednu situaci popisuje i zpěvák, ale jinak se tento způsob komunikace zdá být méně častý jak v případě stalkingu celebrit, tak i „obyčejných“ lidí. Podobně si jak „obyčejné“ oběti,

tak i celebrity měnily telefonní čísla, ale nikdo z osobností nehovoří například o změně trasy do práce a ani o změně bydliště, i když se pronásledovatelé ve dvou případech přestěhovali do jejich města či vesnice.

Motivaci stalkera v podstatě nedokázal určit ani jeden prominentní respondent, ale z rozhovorů vyplývá, že se jednalo o obdivovatele, kteří se snažili o navázání milostného vztahu, který v případě skladatele přerůstá možná až do nenávistné pomsty. Oběti „obyčejného“ stalkingu taktéž nejčastěji, a to téměř z poloviny případů, hovoří o snaze pronásledovatelů navázat či obnovit vztah, ale na druhou stranu se třetina dotazovaných naopak zmiňuje, že motivem je negativní vztah k jejich osobě, a pětina si dokonce myslí, že jim pachatel chtěl ublížit. Navíc pouhých 16 % respondentů z viktimologického výzkumu (Imříšková, Podaná, 2014) vypovídá, že pronásledovatel trpí duševní poruchou oproti celebritám, které všechny popisují, že se jedná o nemocné osoby.

Oproti „běžnému“ stalkingu, kdy 30% respondentů uvedlo, že pro ukončení pronásledování stačilo pouze důrazné vysvětlení, že daná osoba nemá zájem, se celebrity o to ani nepokoušely až na modelku, u jejíž stalkerů přímá konfrontace stejně neměla žádný výsledek. Defensivní strategii úspěšně použilo 20 % respondentů, kterou v sondě praktikovali tři respondenti, z nichž dva uvádí, že už ani neví, jak se jejich případ uzavřel, ale jeden případ stále trvá. Přímé zapojení se vyplatilo pouze jedné známé osobnosti, což považovalo za účinné pouze 11 % „obyčejných“ obětí. Spíše se jim dařilo své případy řešit nátlakem na pachatele či pouhým nahlášením na policii.

Role medií se ve viktimologickém výzkumu dle článku neobjevila, i když lze předpokládat, že by v době sociálních sítí mohla mít vliv i na „běžné“ oběti. Ve stalkingu celebrit má však velmi výrazný význam už kvůli parasociálnímu vztahu, který se utvoří mezi stalkerem a celebritou právě prostřednictvím medií, kde se odhaluje jak dobrovolně, ale především i nedobrovolně soukromí veřejně známých osob. Na druhou stranu však respondenti popisovali své kolegy z branže, kteří jsou podle nich ještě zvrácenější, než samotní pronásledovatelé. Kvůli slávě se dokážou zbavit veškerého soukromí, vytvářet fiktivní skandály nebo si zvat novináře na dovolenou.

Srovnání výsledků analýzy rozhovorů s výsledky viktimologického výzkumu „běžných“ lidí tedy ukázalo jak některé společné prvky, tak i žádané rozdíly, které právě stalking celebrit vymezuje. Tyto odchylky se především odvíjí od samotné role veřejně známé osobnosti specifické mediální slávou, v rámci níž se veřejnosti odhaluje soukromí daných osob, na jehož základě snadno vznikají parasociální vztahy a zároveň se díky tomu

otevívá přístup k osobním informacím. Na druhou stranu se tato role taktéž pojí s velmi aktivním životním stylem, díky němuž oběti své případy vnímají s větším odstupem. Zároveň však, právě díky hojným aktivitám, je obtěžování často vystavena rodina a přátelé.

5 Závěr

Záměrem této práce bylo uvést pojem stalking celebrit do českého prostředí. Nejprve v rámci kompletace odborné literatury především zahraničních zdrojů a dále pak prostřednictvím výzkumné sondy na základě rozhovorů s oběťmi ze světa českých celebrit. I přes poměrně výrazné komplikace při shánění respondentů se podařilo uskutečnit pět polostrukturovaných rozhovorů, které byly posléze podrobeny analýze, z níž vyplynulo mnoho pozoruhodných poznatků, které zodpověděly výzkumné otázky a zároveň nastolily nové podněty, jež by bylo vhodné ještě dále zkoumat.

V první řadě by bylo příhodné přesunout zkoumání na reprezentativnější vzorek obětí z různých sfér od modelek, přes moderátory až po herce či zpěváky a dále rozšířit spektrum o politiky, sportovce a jiné okruhy známých osobností a v rámci srovnání těchto skupin zjistit, zda se zde vyskytují významnější specifika. A taktéž určit procentuální zastoupení vnímaných i nevnímaných případů stalkingu mezi českými celebritami.

Dále by se měl výzkum zaměřit i opačným směrem na pronásledovatele, který by mohl být založen například na výše zmíněné škále syndromu uctívání celebrit (McCutcheon, Ashe, Houran & Maltby, 2003), pomocí níž by bylo možné určit závažnost situace v rámci této deviace v českém prostředí a případně vytvořit typologii, která by mohla být užitečná při řešení jednotlivých případů.

6 Seznam použité literatury:

Boon, J., & Sheridan, L. (2002). *Stalking and Psychosexual Obsession..* New York: John Wiley and Sons.

Boorstin, D. J. (1961). *The Image: A Guide to Pseudo-events in America*. New York: Atheneum.

Clarke, J. W. (2007). *Defining danger: American assassins and the new domestic terrorists*. New Brunswick, N.J.: Transaction Publishers.

Čírtková, L. (1994). *Forezní psychologie*. Praha: Support.

Čírtková, L. (2000). Reviktimizace. *Bezpečnostní teorie a praxe*, 1, 95-99.

Čírtková, L. (2004). Psychologické poznatky k nebezpečnosti pronásledování (stalking). *Kriminalistika*, 4, 273-280.

Čírtková, L. (2009a). Nebezpečné pronásledování – nový trestný čin. *Bezpečnostní teorie a praxe*, Zvláštní číslo, 7-17.

Čírtková, L. (2009b). Stalking – podstat, jevové podoby a strategie intervence. *Bílý kruh bezpečí*, 4, 3-7.

Čírtková, L. (2011). Zdánlivé paradoxy viktimizace. *Bílý kruh bezpečí*, 1, 3-6

Dayan, D., & Katz, E. (1992). *Media Events: The Live Broadcasting of History*. Cambridge, Mass.: Harvard University Press.

Debra, A., & Pinals, M. D. (2007). *Stalking: Psychiatric Perspectives and Practical Approaches: Psychiatric Perspectives and Practical Approaches*. Oxford University Press.

Dietz, P. E., Matthews, D. B., Duyne, C. V., Martell, D., Parry, C. D., & Stewart, T. (1991). Threatening and otherwise inappropriate letters to Hollywood celebrities. *Journal of Forensic Sciences*, 36, 185-209.

Farrell, G., Weisburd, G., & Wyckoff, L. (2000). Survey Results Suggest Need for Stalking Training. *Police Chief*, 162-167.

Fattah, E. A. (1967). Towards a Criminological Classification of Victims. *The International Journal of Criminal Police* 209, 162-169.

Ferjenčík, J. (2000). *Úvod do metodologie psychologického výzkumu: jak zkoumat lidskou duši* (Vyd. 1. ed.). Praha: Portál.

Giles, D. (2012). *Psychologie medií*. Praha: Grada publishing, a.s.

Harmon, R. B., Rosner, R., & Owens, H. (1995). Obsessional Harassment and Erotomania in a Criminal Court Population. *Journal of Forensic Sciences*, 40(2), 188-196.

Hendrych, D. (2009). Viktimologie. In *Právníký slovník*. Praha: C.H.Beck.

Hirtenlehner, H., Starzer, B., & Weber, C. (2012). A Differential Phenomenology of Stalking: Using Latent Class Analysis to Identify Different Types of Stalking Victimization . *SAGE*, pp. 207-227

Hoffmann, J. (2009). Public Figures and Stalking in the European Context. *European Journal on Criminal Policy & Research*, 293-305.

Hoffmann, J., & Sheridan, L. (2008). Stalking, threatening and attacking corporate figures. In J. R. Meloy, L. Sheridan & J. Hoffmann (Eds.), *Stalking, Threatening, and Attacking Public Figures: A Psychological and Behavioral Analysis* (pp. 123–213). New York: Oxford University Press.

Holmes, R. M. (1993). Stalking in America: Types and Methods of Criminal Stalkers. *Journal of Contemporary Criminal Justice*, 9, 317-327

Jacobellis v. Ohio. (1964). 378 U.S. 184 in Kinkade, P., Burns, R., & Fuentes, A. I. Criminalizing Attractions: Perceptions of Stalking and the Stalker. *Crime and Delinquency*

Jenson, J. (1992). Fandom as pathology: The consequences of characterization. In L.A. Lewis (Ed.), *The adoring audience: Fan culture and popular media* (pp. 9-29). New York: Routledge

Kamphuis, J. H., & Emmelkamp, P. M. (2001). Traumatic Distress Among Support - Seeking Female Victims of Stalking. *American Journal of Psychiatry* 158, 795-798.

Kinkade, p., Burns, R., & Fuentes, A. I. (2005). Criminalizing Attractions: Perceptions of Stalking and the Stalker. *Crime and Delinquency*, SAGE, pp. 3-25.

Malsch, M., Visscher, M., & Blaauw, E. (2002). Stalking van bekende personen. Stalking of celebrities. In Hoffmann, J. *Public Figures and Stalking in the European Context: European Journal on Criminal Policy & Research* (pp. 293-305).

Maltby, J. (2001) in Keas, N., M. *Effects of Celebrity Devotion and Religious Commitment Through Parasocial Interaction and Identification.*: ProQuest.

McCutcheon, L. E., Ashe, D., Houran, D., & Maltby, J. (2003). A cognitive Profile of Individuals Who Tend to Worship Celebrities. *The Journal of Psychology*, 137(4), 309-322.

Meloy, J. R. (1989). Clinical and Forensic Perspectives. *The Psychology of Stalking* (1-23). San Diego: Academic Press.

Meloy, J. R. (2008). *Stalking, threatening, and attacking public figures a psychological and behavioral analysis*. Oxford: Oxford University Press.

Meloy, J. R., Mohandie, K., & McGowan, M. G. (2008a) A forensic investigation of those who stalk celebrities. In Meloy, J. R., Sheridan L. & Hoffmann, J. (Eds.), *Stalking, Threatening, and Attacking Public Figures: A Psychological and Behavioral Analysis* (pp. 37–54). New York: Oxford University Press.

Mullen, P. E., Pathe, M. (2002). Stalker Typologies: Implications for Law Enforcement (63-82) in Boon, J., & Sheridan, L. (ed.). *Stalking and Psychosexual Obsession*. New York: John Wiley and Sons.

Mullen, P. E., Pathe, M., Purcell, R., & Stuart, G. W. (1999). Study of Stalkers. *American Journal of Psychiatry*, 156, 1244-1249.

Nicol, B. (2006). What Is Stalking?. *Stalking*. London: Reaktion Books Ltd.

Osvaldová, B, Halada, J. a kol. (2002). *Praktická encyklopedie žurnalistiky*. Libri

Redmond, S., & Holmes, S. (2007). *Stardom a Celebrity: A Reader*. London: SAGE Publication Ltd.

Richards, J. (2007). *Sir Henry Irving: A Victorian Actor and His World*. International Publishing Group

Rojek, C. (2001). *Celebrity*. London: Reaktion Books..

Sheridan, L., Maltby, J., & Gillett, R. (2006). Pathological Public Figure Preoccupation: Its Relationship with Dissociation and Absorption. *Personality and Individual Differences*, 41, 525–535.

Sternheimer, K. (2011). *Celebrity Culture and the American Dream: Stardom and Social Mobility*. New York and London: Routledge.

Strauss, A. L., & Corbin, J. (1999). Postupy a techniky metody zakotvené teorie. *Základy kvalitativního výzkumu*. Boskovice: Albert.

Švaříček, R., & Šedřová, K. (2007). *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál.

Tal-Or., & Papirman. (2007). The Fundamental Attribution Error in Attributing Fictional Figures' Characteristic to The Actors. *Media Psychology*, 9, 331-345.

Thompson, J. B. (1995). *The Media and Modernity: A Social Theory of The Media*. Cambridge, UK: Polity Press in Association with Blackwell Publishers.

Thomas, K. (1993). How To Stop a Stalker: State Anti-stalking Laws. *Criminal Law Bulletin*, 9, 124-136.

Turner, G. (2004). *Understanding Celebrity*. London: SAGE.

Válková, H. (2009). Česká podoba stalkingu podle § 354 TrZ v širších než jen trestněprávních souvislostech. *Trestněprávní revue*, 9, 257-263.

Visinger, R. (2009). Jak postihovat stalking? Zamyšlení nad novou právní úpravou. *Trestněprávní revue*, 11, 331-336.

Zákon č. 40/2009 Sb. §354, Nebezpečné pronásledování. In: *Sbírka zákonů*. 1.1.2010.

7 Elektronické zdroje:

Kraus, J. (2006). *Slovo bulvár jako výsledek procesu výrazové ekonomie. Naše řeč 3, svazek 89* (online). Ústav pro jazyk český. Akademie věd v.v.i. Dostupné z: <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=7898> (cit. 28.2.2014)

Frydecká, L. (2009). Nebezpečné pronásledování (online). Dostupné z: <http://www.bkb.cz/pomoc-obetem/trestne-ciny/nebezpecne-pronasledovani/>. (cit. 22. 3. 2014)